

Redactioneel

Religie doet ertoe. Onder dit motto organiseerden enkele organisaties uit de wereld van het onderwijs een symposium (Vrije Universiteit, 16 maart 2016). Inzet was: het belang onderstrepen van de lessen godsdienst, levensbeschouwing en geestelijke stromingen. Inderdaad is het in deze wereld zeer wenselijk dat mensen in religieus opzicht enigszins onderlegd zijn. Religie is niet alleen een fascinerend verschijnsel, maar grijpt in op onze waarneming van de wereld. Mensen kunnen er zo door gegrepen worden dat ze verblind raken voor mogelijk kwalijke effecten, en mensen kunnen er zo weinig van afweten dat ze, ongehinderd door enige kennis, er van alles op projecteren wat hen niet aanstaat. Scholing is dus gewenst. Maar terwijl sommige sprekers pleitten voor een zakelijk soort religiekunde, plaatsten andere in gedachten een smiley achter het motto met als aanbeveling: meer ruimte voor religieus onderwijs! Tussen algemene religiekunde en specifieke religieuze scholing in positioneerde zich het pleidooi voor erkenning van 'meervoudige religieuze bindingen'. De verwantschap met meerdere stromingen tegelijkertijd zou een even feitelijke als gewenste trend zijn, die een alternatief zou kunnen bieden voor secularistische leegheid enerzijds en fundamentalistische verblindings anderzijds. In feite komt dat natuurlijk neer op een stellingname die even ideologisch is als een verzuilde. Pleidooien voor kennis van religie vermengden zich aldus met pleidooien voor religie van een bepaalde snit.

De onlangs overleden onderwijssocioloog Jaap Dronkers (1945-2016) placht te zeggen: 'Ik vind niks, ik reken uit.' Vanuit die waardevrije houding hebben de sociologen Kirsten Stam, Inge Sieben en Ellen Verbakel minutieus rekenwerk verricht met de gegevens van het Europese Waardenonderzoek (2008). Doet religie ertoe, wanneer je kijkt naar de manier waarop mensen spreken over de waardering van werk en werkloosheid? Ja, religie doet ertoe, maar op een heel specifieke en verrassende manier. Wanneer je in Nederland, Finland of Zweden woont, is de kans het kleinst dat je een strikt arbeidsethos onderschrijft en streng oordeelt over werkloosheid. Wanneer je in Cyprus, Bulgarije of Turkije woont, is de kans dat je een strikt arbeidsethos belijdt, het grootst. De verklaring die de auteurs hiervoor bieden heeft niets te maken met het individuele geloof van de ondervraagden, maar wel met de in dat land dominante traditie voordat de industriële revolutie op gang kwam. In landen waarin de heersende kerk luthers, calvinistisch of anglicaans was zou de nationale cultuur zodanig zijn gevormd dat men anno 2008 minder hoog opgeeft van de waarde van betaalde arbeid dan in landen die van oudsher rooms-katholiek, orthodox of islamitisch zijn. Het zou dus goed kunnen dat het Nederlandse idee over 'ons calvinistische arbeidsethos' op de helling

moet. De reformatorische traditie zou er wel eens voor gezorgd kunnen hebben dat we hier helemaal niet zoveel waarde aan werk hechten. Let wel: het gaat hier om woorden, niet om daden. Daarvoor is nader onderzoek geboden.

Doet religie ertoe wanneer het gaat om seksueel geweld tegen kinderen? Wederom: over de daden ontbreken de gegevens, maar als we mogen afgaan op de woorden van de hulpverleners is het voor kinderen uit islamitische gezinnen nog moeilijker om te praten over wat ze hebben meegemaakt dan voor kinderen uit christelijke of seculiere gezinnen. Onder supervisie van praktisch theoloog Annemie Dillen vroeg Julia Day, masterstudent religiestudies, aan acht hulpverleners uit Vlaamse steden hoe zij terugkeken op hun ervaringen met kinderen en ouders in de spreekkamer. Taboe, macht en moraal in islamitische kring botsen hier op de wil tot weten en het streven naar een goed gesprek zoals dat in de hulpverleningswereld gangbaar is. De auteurs sluiten aan bij de problemen die de hulpverleners signaleren en pleiten voor een grotere sensitiviteit voor de morele cultuur waarin kinderen met een islamitische achtergrond opgroeien. Wetenschap en engagement liggen dicht bij elkaar in dit geëngageerd staaltje religie-onderzoek.

Juist de vermenging van waarneming en waardering vormt de steen des aanstoots voor cultuursocioloog Leon van 't Hul. Hij heeft het hierbij echter niet gemunt op het stilzwijgende verbond tussen hulpverleners en onderzoekers, maar op de affiniteit tussen religieus agnosticisme en de sociale wetenschappen. Zowel de internationale grootheden Zygmunt Bauman en Peter Berger als de befaamde Nederlandse auteur Hans Boutellier maken zich volgens de recensent schuldig aan het bejubelen van een pluralistische levenshouding, waardoor de huidige superdiversiteit als een, om het maar eens marxistisch uit te drukken, *historisch noodzakelijke* fase in de religiegeschiedenis verschijnt. Exclusief enthousiasme voor de eigen religieuze traditie, of zelfs maar het bestaan van levensbeschouwelijke organisaties, verschijnt vanuit dit gezichtspunt als een anomalie. Door achter het politieke vaandel van het religieus pluralisme aan te lopen ('Niet één religie heeft de waarheid – leve de versmeltingen!'), verzaken ze de wetenschappelijke opdracht om te verklaren waarom mensen in het ene geval de betrekkelijkheid van religieuze waarheden verkondigen en in het andere geval hun absolute gezag. Wie te veel bezig is met iets te vinden, zal als onderzoeker veel ontgaan.

Van 't Hul vindt godsdienstsocioloog Jan Jonkers aan zijn zijde waar deze zich stoort zich aan het 'wensdenken'. Met een polemische inslag blijkt hij terug op de vijftig jaar dat hij zich met sociologie heeft bezig gehouden. Naast resultaten van kwantitatief of kwalitatief onderzoek verwelkomt de redactie dergelijke theoretische en reflexieve beschouwingen die de lezersblik

scherpen, of het nu gaat om onderwijs, economie, seks of politiek. Ook de boekbesprekingen beogen de voortdurende bijscholing in kwesties van religie en samenleving.

Religie doet ertoe, kennelijk. Een reden te meer om nu reeds reikhalzend uit te zien naar het volgende nummer. Daarin vindt u de weerslag van het eigen symposium van *Religie & Samenleving*, 13 mei 2016 gehouden, eveneens aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Onder het motto ‘God, seks en politiek’ zullen onderzoekers, afkomstig van verschillende disciplines, getracht hebben het hoofd koel te houden te midden van de spannende verhouding tussen betrokkenheid en distantie.